



בבית המשפט העליון

בע"מ 6423/22

לפני: כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט ד' מינץ
כבוד השופטת י' וילנר

המבקשים: 1. פלוני
2. פלונית

נגד

המשיב: פלוני

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי מרכז-
לוד, מיום 10.7.2022 ברמ"ש 18781-03-22, שניתנה על-ידי
כבוד השופטת ו' פלאוט

בשם המבקשים: עו"ד אמיר קמינצקי

בשם המשיב: עו"ד מיכל ויתקון-גלור

פסק-דין

השופט נ' סולברג:

1. בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי מרכז-לוד, מיום 10.7.2022, ברמ"ש 18781-03-22 (השופטת ו' פלאוט), שעל-פיה נדחתה בקשת רשות ערעור שהגיש המבקש על החלטת בית המשפט לענייני משפחה בראשון לציון, בתמ"ש 11981-10-21, מיום 27.2.2022 (השופטת ח' סער).

2. הרקע לדברים – סכסוך שהתגלע בין המבקשים לבין אחיהם, המשיב, לגבי מספר נכסים המוחזקים על-ידם במשותף, כחלק מעזבון הוריהם המנוחים. ביום 6.10.2021, הגיש המשיב תביעה נגד המבקשים לבית המשפט לענייני משפחה, שבה טען כי עליהם לשלם לו שליש מדמי השכירות שהתקבלו החל מיום 1.1.2014, בגין השכרת

אחת מהדירות שבבעלותם המשותפת. ביום 14.11.2021, הגישו המבקשים בקשה להגיש תביעה שכנגד, שעניינה בקיזוז, ובחיוב בסכומי כסף נוספים, שלטענתם, חב המשיב למבקשת 2, בין היתר, בגין שימוש בנכס אחר הנמצא בבעלותם המשותפת, ובגין מתן שירותים משפטיים ללא תשלום. בבקשה נטען, כי לנוכח "העובדה שהתביעה הראשית מתייחסת להתחשבנות בנוגע לנכס אחד מנכסים משותפים ונכסי עיזבון, בה בעת שמדובר בתמונה רחבה יותר, בה למעשה ה[משיב] חב לטענת ה[מבקשים] סכומים משמעותיים וגבוהים יותר, בגין שורה של רכיבים"; ובהתחשב בכך ש"כל הטענות של התביעה שכנגד נטענות גם כטענת קיזוז בתביעה העיקרית, ומדובר על מסכת עובדתית אחת ביחסי המשפחה" – יש לאפשר את הגשת התביעה שכנגד. ביום 27.2.2022, דחה בית המשפט לענייני משפחה את הבקשה. נקבע, כי התביעה שהוגשה עוסקת בנכס ספציפי, ואילו "טענות נוספות לעניין נכסים נוספים [...] יסרבלו את ההליך שלא לצורך", ו"יגרמו לכך שהטענות יעסקו בהתחשבנות גורפת שנים אחורה"; משכך, "ככל שיש טענות נוספות יש להגיש תביעה מתאימה והיא תתברר כדין".

3. ביום 9.3.2022, הגישו המבקשים בקשת רשות ערעור על ההחלטה לבית המשפט המחוזי. הבקשה – נדחתה אף היא, בהחלטה מיום 10.7.2022. בית המשפט המחוזי קבע, כי "מדובר בהחלטה שהיא דיונית גרידא", ועל כן, אין מקום להתערבות ערכאת הערעור. בנוסף נקבע, כי "החלטת בית המשפט עומדת בקנה אחד עם הדרישה לייעל את הדיון", בהתאם לתקנה 5 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018 (להלן: תקנות סדר הדין האזרחי); וכי "תוצאת ההחלטה לפיה שתי תביעות שונות במהותן המתייחסות לנכסים שונים ולמועדים שונים יידונו בנפרד באופן שלאחת התביעות ניתן יהיה [להקדיש] זמן פחות בהרבה מהתביעה האחרת, הינה תוצאה העומדת כאמור בקנה אחד עם הוראת התקנות". כמו כן קבע בית המשפט המחוזי, כי אין ממש בטענה שלפיה "הגשת כתב תביעה שכנגד תאפשר הגשת תביעה על אף טענת התיישנות", שכן "אין הצדקה לפתיחת השער' להגשת תביעות משנים קודמות בהרבה".

המבקשים סירבו להשלים עם ההחלטה, והגישו בקשת רשות ערעור – היא הבקשה שלפני.

עיקרי טענות הצדדים

4. לטענת המבקשים, מאחר שהם "מעוניינים להעלות בתביעה שכנגד טענות לקיזוז מהותי של חובות שהתיישנו", ההחלטה שלא לאפשר להם להגיש תביעה שכנגד, איננה החלטה דיונית גרידא, כי אם החלטה שיש בה כדי לפגוע בזכותם המהותית לבצע קיזוז, ולערוך "התחשבנות כוללת בין הצדדים". כן נטען, כי החלטה זו פוגעת בשוויון בין הצדדים, "שהוא העקרון העומד בבסיס סעיף 4 לחוק ההתיישנות". הפגיעה בשוויון

מתבטאת, לדידם של המבקשים, בכך שהם "נשלחים להגיש תביעה עצמאית, בה תעמוד למשיב [טענת] ההתיישנות, בעוד שהוא עצמו הגיש תביעה שהתיישנה ואשר המבקשים לא העלו כלפיה טענת התיישנות". ממילא, אף אם מדובר בהחלטה דיונית, הרי שיש בה כדי לגרום להם לעיוות דין, ומשכך, יש מקום להתערבות בה. עוד טוענים המבקשים, כי לאורך שנים רבות, קיימות בינם לבין המשיב "התחשבוניות שונות הנוגעות לכלל הנכסים המשותפים שבבעלותם הנובעים מעזבונו האב". על כן, "משבחר המשיב לתבוע בגין זכויותיו הנובעות מאחד הנכסים, אך ראוי לאפשר למבקשים לקזז את חובותיהם ולערוך התחשבות מלאה, גם ביחס לנכסים נוספים שבבעלותם המשותפת". נטען אפוא, כי תוצאה שלפיה המשיב יוכל "לנתק את הדירה ולזכות בחלקו בהכנסתה מבלי לשלם את חובותיו כלפי המבקשים, הנובעים מנכסים אחרים, שהוא עושה בהם שימוש בלעדי" – היא תוצאה מעוותת שאין לקבלה.

5. כמו כן נטען, כי לא היה מקום שלא לאשר את הגשת התביעה שכנגד, מנימוק של "סרבול הדיון". כך, "כפי שבית משפט אינו רשאי למנוע מנתבע מלהעלות טענה הגנה, אף אם בירורה יכביד על בית המשפט", כך גם "אין לבית המשפט שיקול דעת להחליט למנוע מנתבע להעלות תביעה שכנגד מהטעם של 'סרבול הדיון'". לשיטת המבקשים, בקביעה זו יש משום חתירה "תחת אושיות משפט צדק", שכן "היושב בדין אינו רשאי ואינו מוסמך להחליט שהוא מברר רק את מה שבירורו קל". בחינת בקשה להגשת תביעה שכנגד, לא צריכה, לדידם, "להתבסס על כמות המסמכים או המועדים בהם נוצרה עילת התביעה כנגד המשיב [...], אלא [על] טיב הטענות ומידת הקשר שלהן לתביעה העיקרית". עוד נטען, כי אף אם תימנע מהם האפשרות להגיש תביעה שכנגד, ממילא, "יצטרך בית המשפט למשפחה לדון בטענות המבקשים לקיזוז חובותיו של המשיב כלפיהם, שזוהי טענת ההגנה כלפי התביעה". לפיכך, כך המבקשים, אין כל היגיון בדחיית הבקשה מטעמי יעילות וחסכון בזמן שיפוטי, כפי שקבעו בית המשפט לענייני משפחה ובית המשפט המחוזי. בנוסף טענו המבקשים, כי תקנה 21 לתקנות סדר הדין האזרחי מאפשרת לנתבע להגיש כתב תביעה שכנגד; משכך, ניתן למנוע זאת מהם, רק מטעמים טובים, ואלה אינם מתקיימים בענייננו.

6. המשיב מנגד, סבור כי דין הבקשה להידחות. לדידו, לנוכח רף ההתערבות המצומצם בהחלטות דיוניות הנוגעות לדרך ניהול ההליך, אין מקום להתערב בהחלטה שלא לאשר למבקשים להגיש תביעה שכנגד; קל וחומר, שאין לעשות כן ביגלגול שלישי. עוד טוען המשיב, כי אין כל נפקות לתקנה 21 לתקנות סדר הדין האזרחי, שכן התקנה המסדירה את האפשרות להגיש תביעה שכנגד, בהליכים המתנהלים בבית משפט לענייני משפחה, אינה תקנה 21 לתקנות סדר הדין האזרחי, אלא תקנה 14 לתקנות בית

משפט לענייני משפחה (סדרי דין), תשפ"א-2020 (להלן: תקנות משפחה). אשר לתקנה זו האחרונה, טוען המשיב, כי תכליתה היא "לצמצם ככל הניתן הגשת תביעות שכנגד, כדי להביא ליעילות הדיון בתביעה שהוגשה ובמטרה למנוע התנצחות מתמשכת". משכך, ומשהתביעה שהגיש מתוחמת ופשוטה, לעומת התביעה שכנגד, שהיא מורכבת ורחבת היקף – לא נפלה כל שגיאה בהחלטה שלא לכרוך את שתי התביעות בכריכה אחת, ולמנוע את הגשת התביעה שכנגד.

7. כמו כן, טוען המשיב, כי החיובים שהמבקשים טוענים כי יש לקזז – בין היתר, בגין שימוש בקרקע חקלאית הנמצאת בבעלותם המשותפת החל משנת 2006, ובגין שכר טרחה ראוי עבור פעילותה של המבקשת כעורכת דין, ביחס לנכסיהם המשותפים – נובעים מ"נכסים אחרים ומנסיבות אחרות", ואינם קשורים להשכרת הדירה שבמוקד התביעה העיקרית; על כן, אין בסעיף 4 לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 (להלן: חוק ההתיישנות), כדי להועיל למבקשים, ולהצדיק את קבלת הבקשה. כן נטען, כי בניגוד לטענת המבקשים, שלפיה הצדדים נהגו לערוך "התחשבנות כוללת", הרי שהנכסים השונים נוהלו בנפרד, ונערכה התחשבנות כספית נפרדת ביחס לכל נכס ונכס. בהקשר זה טוען המשיב, כי המבקשים עצמם סירבו לקזז את חובם בגין שכר הדירה מושא ההליך דנן, מחוב שהוא חב להם בגין פעולות שבוצעו להקמת בניין, במגרש אחר המצוי בבעלותם המשותפת. בנוסף טוען המשיב, כי למבקשים לא עומדת כל זכות קיזוז מהותית כלפיו, וכי טענות הקיזוז של המבקשים "ברובן המכריע אינן קצובות ואף אחת מהן לא נובעת 'מתוך עסקה אחת' הנוגעת להשכרת הדירה", כך שכלל לא ניתן לקזז אותם חיובים. לבסוף טוען המשיב, כי מאחר שנסיבות המקרה אינן באות בגדרי סעיף 4 לחוק ההתיישנות, הרי שבין אם תקבל בקשת המבקשים להגיש תביעה שכנגד, בין אם לאו, טענותיהם ידחו, בלאו הכי, מחמת התיישנות.

דיון והכרעה

8. בהתאם לסמכותי שלפי תקנה 149(2)(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי, אשר חלה גם על הבקשה שלפני, מכוח תקנה 44 לתקנות משפחה, החלטתי לדון בבקשת הרשות לערער כאילו ניתנה רשות, והוגש ערעור על-פי הרשות שניתנה. לאחר שעיינתי בטענות הצדדים מזה ומזה, באתי לכלל מסקנה כי דין הערעור – להתקבל.

המסגרת הנורמטיבית

9. תקנה 21(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, קובעת כך:

“נתבע רשאי להגיש תביעה שכנגד עם הגשת כתב ההגנה;
 תובע שכנגד שהגיש תביעה שכנגד נגד מי שאינו בעל דין
 בתביעה המקורית, ימציא לו את כל כתבי הטענות שהוגשו
 עד אותו שלב”.

התקנה קובעת, כי נתבע הסבור שעומדת לו עילת תביעה נגד התובע, רשאי להגיש תביעה שכנגד. לצורך הגשת התביעה שכנגד, לא נדרש התובע שכנגד להצביע על זיקה עניינית בין התביעות; די בכך שמדובר באותם צדדים. הטעם העיקרי לכך, נעוץ ברצון למנוע ריבוי הליכים בין אותם בעלי-דין, ולכנס את הסכסוך המשפטי תחת קורת גג אחת (יששכר רוזן-צבי הרפורמה בסדר הדין האזרחי: מורה נבוכים 158-157 (2021) (להלן: רוזן-צבי); בש”א 3868/90 יעד אלקטריק שירות ובצוע עבודות חשמל בע”מ נ’ לה טלמכניק אלקטריק ס.א., פ”ד מה(1) 262, 256 (1990); ע”א 217/55 קניגסוהופר נ’ ליגה להטבת השמיעה, אגודה לפי החוק העותמאני, פ”ד יא 171, 192 (1957)). עם זאת, ככל שהדיון בתביעה שכנגד עלול לעכב, לסכך או לסרבל את הדיון בתביעה המקורית, רשאי בית המשפט להפריד את הדיון בתביעות (רוזן-צבי, בעמוד 154; רע”א 210/00 שלומוביץ נ’ שיכון עובדים בע”מ, פ”ד נד(2) 69, 71 (2000)).

10. אם כן, בסדר הדין האזרחי ‘הרגיל’, נקודת המוצא היא, שלנתבע נתונה רשות להגיש תביעה כנגד. לעומת זאת, בהליכים המתקיימים בבית משפט לענייני משפחה – החזקה הפוכה. תקנה 14(א) לתקנות משפחה קובעת כדלקמן:

“לאחר הגשת כתב הגנה לא יוגש כתב טענות נוסף אלא
 ברשות בית המשפט ולפי הוראותיו”.

תקנה זו, חלה גם על הגשת תביעה שכנגד (ראו: תקנה 14(ב) לתקנות משפחה). תכלית התקנה היא “לצמצם התנצחות מתמשכת בכתב בין הצדדים בהליך בעניני משפחה”, וכן “לעודד הכרעות מידיות ומהירות ככל שניתן” בהליכים מסוג זה (דברי הסבר, בתוך טיוטת תקנות בית משפט לענייני משפחה (סדרי דין), התשפ”א-2020, בעמוד 72 (להלן: דברי ההסבר); ראו גם: תקנה 2(א) לתקנות משפחה). עוד אוסיף, כי במרבית המקרים, הטעם הניצב בבסיס תקנה 21 לתקנות סדר הדין האזרחי, המאפשרת לנתבע, כאמור, להגיש תביעה שכנגד – קרי, מניעת ריבוי הליכים בין אותם בעלי-דין, מטעמי יעילות וחסכון בזמן שיפוטי – אינו תקף באותה מידה, בכל הנוגע להליכים המתנהלים בבית משפט לענייני משפחה, שכן באלה האחרונים, ממילא, תנותב תביעת הנתבע, אף אם

תוגש כתביעה חדשה, לאותו שופט שדן בתובענה הקודמת שבין אותם בני משפחה (דברי ההסבר, בעמוד 72; תקנות 9(א) ו-9(ב) לתקנות משפחה).

11. הגם שמתקין תקנות המשפחה לא העניק לנתבע 'יד חופשית' להגיש תביעה שכנגד, ראה הוא לנכון שלא לחסום את האפשרות לעשות כן, אלא להותירה לשיקול דעת בית המשפט. זאת, "בשים לב לסעיף 4 לחוק ההתיישנות, [...] לפיו לא תשמע טענת התיישנות נגד תביעה שכנגד שהיא והתביעה שבאותה תובענה נושאן אחד או כשהן נובעות מאותן נסיבות, אשר רלוונטי לתובענה בין בני זוג אם אינם נושאים עוד זה לזו, או בין בני משפחה אחרים" (דברי ההסבר, עמוד 72). הנה כי כן, מתקין תקנות המשפחה מצא כי האפשרות שלנתבע תעמוד זכות תביעה, שבמצב הדברים 'הרגיל' לא הייתה מתיישנת, בהתאם לסעיף 4 לחוק ההתיישנות, מצדיקה הותרת פתח להגשת תביעה שכנגד, גם בהליך המתנהל בבית משפט לענייני משפחה. אפנה אפוא לעמוד, בקצרה, על טיבו של סעיף 4 לחוק ההתיישנות.

12. סעיף 4 לחוק ההתיישנות, קובע כדלקמן:

"בתובענה על תביעה שלא התיישנה או שהתיישנה אך לא נטענה נגדה טענת התיישנות, לא תישמע טענת התיישנות נגד קיזוז באותה תובענה ולא נגד תביעה שכנגד, כשהיא והתביעה שבאותה תובענה נושאן אחד או כשהן נובעות מאותן נסיבות".

הסעיף מונע מתובע, בתביעה שאין מניעה לבררה לגופה מבחינת דיני ההתיישנות, להעלות טענת התיישנות נגד טענות הגנה של הנתבע. זאת, בהתקיים שני תנאים מצטברים: הראשון, סיווג התובענה כ'תביעה שכנגד', או כטענת קיזוז; השני, כי התביעה והתביעה שכנגד ינבעו מאותן נסיבות, או שיעסקו באותו נושא (ע"א 219/11 גד חברה להפצה בע"מ נ' הבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ, פסקה 14 (9.12.2012); טל חבקיין התיישנות 159 (מהדורה שניה, 2021) (להלן: חבקיין)). באשר לתנאי הראשון, ההבחנה בין תביעה שכנגד לבין טענת קיזוז, באה לידי ביטוי במספר היבטים: ראשית, טענת הקיזוז היא טענת הגנה, כך שניתן להעלותה גם במקרים שבהם לא ניתן להגיש תביעה שכנגד באותה עילה; שנית, במקרה שבו סכום הכסף שחב התובע לנתבע, שיעורו גדול מהסעד שהתבקש בתביעה, סכום הקיזוז שיכול הנתבע לקבל, מוגבל לגובה הסעד שהתבקש בתובענה. לעומת זאת, ככל שהוגשה תביעה שכנגד, יוכל הנתבע לקבל את מלוא הסכום, אף כשזה עולה על הסכום שננקב בתובענה העיקרית. שלישית, לטענת הקיזוז, בהיותה טענת הגנה, אין חיות משל עצמה, אלא שהיא קשורה קשר הדוק

לתביעה; על כן, במידה והתביעה מעוכבת או מסולקת, אין באפשרותו של הנתבע לבצע את הקיזוז. תביעה שכנגד, לעומת זאת, היא תביעה עצמאית, שהדיון בה נמשך, אף אם הסתיים הדיון בתביעה המקורית (תקנה 21(ב) לתקנות סדר הדין האזרחי; רוזן-צבי, בעמודים 157-158; חבקין, בעמודים 163 ו-174; יואל זוסמן סדרי הדין האזרחי 284-285 (מהדורה שביעית, 1995)).

13. בבסיס סעיף 4 לחוק ההתיישנות, ניצבים מספר טעמים. אחד העיקריים שבהם, הוא הבטחת שוויון בין הצדדים:

”הרעיון העומד מאחורי ההוראה הזאת הוא להבטיח שוויון בין בעלי-הדין בנוגע לענין של השמעת טענת ההתיישנות, כאשר אחד מהם מגיש תביעה והשני הגיש תביעה-שכנגד באותו נושא – לאמור: אם הנתבע לא טען כי התביעה של התובע התיישנה, אזי תובעת שורת הצדק כי גם התובע לא יורשה להשמיע טענת התיישנות כלפי התביעה-שכנגד, שהרי אין זה צודק לאפשר לתובע, משפתח בהליכים משפטיים כדי להשיג תרופה בענין המשמש גם נושא התביעה-שכנגד, לחסום בפני הנתבע, מקום שהתביעה הראשית לא התיישנה, או אף אם התיישנה ולא נטענה כלפיה טענת התיישנות, את הדרך לקבל את התרופה המבוקשת בתביעה-שכנגד” (ע”א 289/65 רובינשטיין נ’ רון, פ”ד כ(1) 505, 521 (1966)).

14. טעם נוסף לקיומו של החריג המעוגן בסעיף 4 לחוק ההתיישנות, הוא שבנסיבות שבהן עוסק הסעיף, נחלשים הטעמים העומדים בבסיס דיני ההתיישנות. בפרט, ככל ש”מערכת ההתחשבות הכוללת שבין הצדדים בעניין נושא ההליכים טרם הסתיימה”, אין בשיהוי בהגשת התביעה משום ”ריח של מחילה וויתור”, או פגיעה באינטרס הציפייה וההסתמכות של הנתבע; מה גם, שבנסיבות אלה, חזקה על הצדדים ששמרו את הראיות הנדרשות לביסוס טענותיהם (ע”א 656/99 בר שירה נ’ מעונות ובנין בע”מ, פ”ד נז(5) 1, 10-11 (2003); ראו גם: ישראל גלעד התיישנות בדין האזרחי 551-552 (2022) (להלן: גלעד)). עוד טעם שהוזכר בפסיקה, הוא שכדי להביא לפתרון צודק יותר של המחלוקת שבין הצדדים, ולהביא “את מערכת ההתחשבות הכוללת ביניהם למיצוי”, יש “למצות את הדיון בעניין על כל היבטיו”, ולא לצמצם את היריעה רק ל”לחלק בו בחר התובע” (רע”א 4223/06 כץ נ’ גוטליב, פסקה ל”ד (25.5.2008) (להלן: עניין כץ); רע”א 3036/21

אפרופים שיכון ויזום 1 (1991) בע"מ (בפירוק) נ' מדינת ישראל – משרד הבינוי והשיכון, פסקה 12 (10.6.2021) (להלן: עניין אפרופים)).

15. נימוק נוסף לקיומו של הכלל שבסעיף 4 לחוק ההתיישנות, הוא מערך התמריצים שהוא יוצר: "הכלל הנדון שולל את התמריץ של צד לסכסוך, שעלולות לנבוע ממנו תביעות מצד שני הצדדים, להשהות את תביעתו עד סמוך למועד שבו פגה תקופת ההתיישנות, מתוך תקווה שהדבר ימנע מן הצד השני להגיש את תביעתו שלו בעתה; ובאותה רוח, נטען כי הכלל תורם להפחתת התדיינות מיותרת, שכן מצמצם הוא את התמריץ של צד לסכסוך מן הסוג האמור להגיש בעצמו תביעה מבעוד מועד, מחשש שהצד השני יגיש את תביעתו ברגע האחרון" (עניין כץ, פסקה ל"ג; להרחבה על הטעמים שבבסיס סעיף 4 לחוק ההתיישנות, ראו: גלעד, בעמודים 551-553; חבקין, בעמודים 159-160, 170).

היחס בין תקנה 14(א) לתקנות משפחה לסעיף 4 לחוק ההתיישנות

16. נמצאנו למדים, כי נתבע בהליך אזרחי, אשר עומדת לו טענה הנובעת מאותן נסיבות שמהן נבעה התביעה העיקרית, או שעניינה באותו נושא שבו עוסקת התביעה העיקרית – רשאי להגיש כתב תביעה שכנגד, ולחסום טענת התיישנות נגדית של התובע. סבורני, כי בעניין זה, אין מקום להבחין בין הליך אזרחי 'רגיל', להליך המתנהל בבית משפט לענייני משפחה. אמנם, כפי שצינתי לעיל, בהליך המתנהל לפני בית משפט לענייני משפחה, נקודת המוצא היא כי לא ניתן להגיש תביעה שכנגד, אלא באישור בית המשפט. יחד עם זאת, בנסיבות האמורות, הרציונל שבבסיס ההבדל בין הכלל המשפטי המוסדר בתקנה 21(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, לבין זה המוסדר בתקנה 14(א) לתקנות משפחה – אינו מתקיים. על כן, במקרים מסוג זה, סבורני כי על בית המשפט לענייני משפחה להשתמש בסמכות זו בצורה 'נדיבה' יותר, ולהתיר את הגשת התביעה שכנגד. אסביר זאת.

17. כאמור, הטעם המרכזי לרשות שניתנה לנתבע בסדר דין אזרחי רגיל, להגיש תביעה שכנגד ללא צורך באישור מבית המשפט, בהתאם לתקנה 21(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, הוא הרצון למנוע ריבוי הליכים בין אותם בעלי-דין. לעומת זאת, בהליכים המתנהלים בבית משפט לענייני משפחה, טעם זה אינו תקף באותה מידה, שכן ממילא, אף אם יגיש הנתבע את התביעה שכנגד כתביעה נפרדת, היא תנותב לאותו שופט, כך שהחשש לפגיעה ביעילות, ובזבוז הזמן השיפוטי הנובע מריבוי הליכים בין אותם בעלי-דין, לפני שופטים שונים – פוחת, ובמקרים מסוימים, אף מתאיין; לפיכך, העניק מחוקק-המשנה את 'המפתחות' להגשת תביעה שכנגד – לבית המשפט, לא לנתבע.

18. ברם, במצב שבו טענת הנתבע היא טענה שהתיישנה, קביעה שיפוטית שלפיה אין אפשרות להגיש תביעה שכנגד, חוסמת, הלכה למעשה, את העלאת הטענה במסגרת הליך שיפוטי אחר. זאת, שכן סביר להניח, כי תביעה חדשה שתוגש, תידחה מחמת התיישנות, בין אם תנותב לאותו שופט, בין אם לאו. אינני רואה כל טעם טוב לכך שהאפשרות להעלות טענה מהותית, שסדר הדין האזרחי מתיר לנתבע בהליך רגיל, בהתקיים נסיבות מסוימות, להעלותה, תיחסם כליל בפני נתבע בהליך המתנהל בבית משפט לענייני משפחה, אף במקרה שבו מתקיימות נסיבות אלה. השוני שבין סדרי הדין 'הרגילים', לבין אלו החלים על הליכים המתנהלים בבית המשפט לענייני משפחה, בכל הקשור לאפשרות להגיש תביעות שכנגד, נעוץ בעיקרו, כאמור, בהבדל בכללי ניתוב התיקים למושב שידון בהם, כאשר ברקע לדברים, ניצבת התכלית של יעול ההליך השיפוטי. אין בכך דבר וחצי דבר, עם פגיעה בזכותו של נתבע בהליכי משפחה להגיש תביעה שכנגד, ולהעלות טענה מהותית, בנסיבות המתאימות, גם בנושאים שהתיישנו; מכאן, שאין מקום, בהקשר זה, להציבו בעמדת נחיתות אל מול נתבע בהליך אזרחי רגיל.

19. עוד אוסיף, כי אמנם, ככל שעומדת לנתבע טענת קיזוז, יוכל הוא להעלותה אף כטענת הגנה; יחד עם זאת, בכך לא סגי, שהרי התביעה שכנגד אינה מוגבלת אך לטענות קיזוז. מה גם, שבמקרים שבהם גובה הסעד המבוקש בתביעה העיקרית נמוך מהסכום שבו חב התובע לנתבע, אין די באפשרות לטעון לקיזוז כטענת הגנה, כדי לרפא את הפגיעה הנגרמת לנתבע, מחסימת האפשרות להגיש תביעה שכנגד.

20. אציין, בנוסף, כי הרציונלים הניצבים בבסיס הכלל הקבוע בסעיף 4 לחוק ההתיישנות, כמפורט לעיל – שוויון בין הצדדים, היחלשות הטעמים העומדים בבסיס דיני ההתיישנות, והצורך לפרוש את התמונה במלואה, על מנת להגיע לתוצאה צודקת יותר, ולהביא את מערכת ההתחשבנות הכוללת שבין הצדדים לסיום – מתקיימים, במידה שווה, גם בהליך המתנהל בבית משפט לענייני משפחה. יתרה מזאת, במונחי תמריצים, הטעמים שבבסיס הכלל שבסעיף 4 לחוק ההתיישנות, באים לידי ביטוי בהליכים המתנהלים בבית משפט לענייני משפחה, אף ביתר שאת. כפי שציינתי, הכלל שבסעיף 4 לחוק ההתיישנות נועד, מחד גיסא, לשלול את התמריץ של בעל זכות תביעה, להשתוות בהגשת התביעה, עד לשלהי תקופת ההתיישנות, במטרה להקשות על הנתבע להגיש תביעה שכנגד בתוך תקופת ההתיישנות; ומאידך גיסא, למנוע הגשת תביעות על-ידי בעלי זכות תביעה שכנגד, אך בשל החשש שבעל הדין השני ינהג באופן האמור, בבחינת 'הקדמת תרופה למכה'. אכן, סעיף 4 לחוק ההתיישנות מאפשר למנוע "הליכים משפטיים מיותרים או לא הוגנים" (עניין אפרופים, פסקה 12). רציונלים אלה מתעצמים, במקום שבו

עסקינן ביחסים בין בני משפחה, שכן הצורך למנוע התנהגות אסטרטגית בין הצדדים, ולהפחית מן החשש לפגיעה באמון ההדדי – מקבל משנה תוקף; לכך מצטרפת גם השאיפה הכללית שלא לעודד הגשת תביעות בתוך המשפחה, במקרים שבהם ניתן, אולי, ליישב את הסכסוך בדרכי-שלום, שלא במסגרת הליך משפטי (ראו: תקנה 2 לתקנות משפחה). עוד אזכיר, כי מלכתחילה, הטעם שצוין בדברי ההסבר לתקנות משפחה, להותרת הפתח להגשת תביעה שכנגד בהליכים המתנהלים בבית משפט לענייני משפחה, הוא האפשרות כי המקרה יבוא בגדר סעיף 4 לחוק ההתיישנות, שכן סעיף זה עשוי להיות "רלוונטי לתובענה בין בני זוג אם אינם נשואים עוד זה לזו, או בין בני משפחה אחרים".

21. מן האמור עולה, כי על דרך הכלל, מקום שבו נתבע בהליך המתנהל בבית משפט לענייני משפחה מבקש להגיש תביעה שכנגד, ובכוונתו להעלות בגדרה טענה שעניינה באותו נושא שבו עוסקת התביעה העיקרית, או שהיא נובעת מאותן נסיבות שמהן נבעה התביעה העיקרית, אך אין באפשרותו להעלותה בתביעה עצמאית, עקב התיישנות – יש לאפשר את הגשת התביעה שכנגד. מובן, כי על הנתבע המבקש להגיש תביעה שכנגד, מוטל הנטל להראות בבקשתו, כי אכן עומדת לו טענה כאמור. סבורני, כי הרף שעל הנתבע לעמוד בו, במקרה כזה, אינו גבוה, ודי בכך שיראה כי טענתו מעוררת 'שאלה רצינית שיש לדון בה' (לגבי המבחן של 'שאלה רצינית שיש לדון בה', ראו בהקשר אחר: ע"א 9725/04 אשבורן חברה לטוכנויות ומסחר בע"מ נ' CAE Electronics Ltd, פסקאות 8-7 (4.9.2007)). קרי, עליו להראות כי אין מדובר במקרה שבו ברור, על פני הדברים, כי טענותיו אינן נובעות מאותן נסיבות שמהן נבעה התביעה המקורית, ונוגעות לעניין אחר מזה שבו עוסקת התביעה העיקרית, כך שאין תחולה לסעיף 4 לחוק ההתיישנות. עוד אציין בהקשר זה, כי ככל שבית המשפט מאשר את הבקשה להגיש תביעה שכנגד, הנטל להוכיח כי ההסדר שבסעיף 4 לחוק ההתיישנות אינו חל בנסיבות המקרה, מוטל על הנתבע שכנגד (ע"א 6552/15 עיריית קריית מוצקין נ' רשות מקרקעי ישראל, פסקה 21 (9.9.2019); גלעד, בעמוד 551).

מן הכלל אל הפרט

22. כמפורט לעיל, בית המשפט לענייני משפחה דחה את בקשת המבקשים להגיש תביעה שכנגד, תוך שנימק זאת בכך שהגשת התביעה שכנגד תסרב את ההליך "שלא לצורך"; בית המשפט המחוזי, אישר קביעה זו. אמנם, במצב דברים רגיל, מדובר בשיקול רלבנטי, ואף מרכזי, במסגרת הבחינה אם לאפשר הגשת תביעה שכנגד, או שמא להפריד את הדיון בה מהדיון בתביעה העיקרית. דא עקא, בנסיבות המקרה, שבהן טוענים המבקשים, כי באמתחתם טענות הנוגעות למערכת ההתחשבות הכוללת בין הצדדים – אשר שכר הדירה מושא התביעה, מהווה כביכול חלק ממנה – ואולם, אין באפשרותם

להעלות טענות אלה בתביעה עצמאית, עקב התיישנות – אין די בנימוק של 'סרבול ההליך', כדי להביא לדחיית הבקשה. זאת, שכן המשמעות המעשית של דחיית הבקשה, היא חסימת האפשרות להעלות את הטענות, מבלי לבחון אם הן באות בגדר סעיף 4 לחוק ההתיישנות, אם לאו. טענות המבקשים בבקשה להגשת תביעה שכנגד, גובו במסמכים רבים, ולא ניתן לומר, כי ברי, על פני הדברים, שאינן באות בגדר סעיף 4 לחוק ההתיישנות. עוד אציין, כי לא די בכך שהמבקשים יוכלו להעלות טענות אלה כטענות קיזוז הגנתיות, שכן החוב שהמשיב חב להם, לשיטתם, במסגרת ההתחשבות הכוללת ביניהם – 1,927,063 ₪ – גבוה בהרבה מהסעד שהתבקש בתביעה שהגיש המשיב – 132,278 ₪ בלבד.

23. כמו כן, בניגוד לאמור בהחלטות של בית המשפט לענייני משפחה ובית המשפט המחוזי, אינני סבור כי בנסיבות המקרה, יש בדחיית הבקשה להגשת תביעה שכנגד, משום יעול של ההליך. זאת, מפני שממילא, טענות המבקשים יועלו כטענות קיזוז במסגרת כתב ההגנה בתביעה העיקרית, ונדרש יהיה לברר אם הן עומדות בתנאי סעיף 4 לחוק ההתיישנות; ואף לדון בהן לגופן, למצער בחלקן, במידה וייקבע כי הן אכן באות בגדר הסעיף (וזאת, הגם שבמישור הסעד הכספי, טענת הקיזוז תוגבל לגובה הסכום בתביעה העיקרית). סבורני אפוא, כי לא היה מקום לדחות את הבקשה להגשת תביעה שכנגד. אבהיר, למען הסר ספק, כי אין בכך משום הבעת עמדה, לכאן או לכאן, בשאלה אם טענות המבקשים, לגופן, אכן באות בגדר סעיף 4 לחוק ההתיישנות, ובין היתר, אם התביעה שכנגד והתביעה העיקרית "נושאות אחד" או "שהן נובעות מאותם נסיבות".

24. בשולי הדברים אציין, כי בהחלטתו מיום 27.2.2022, הציע בית המשפט לענייני משפחה לצדדים לפנות להליך גישור. המבקשים הסכימו, אולם המשיב סרב, מספר פעמים, תוך שצייין כי "כל עוד לא הוגשה התביעה שבכוונת [המבקשים] להגיש נגדו, וטרם הוגש כתב הגנתו בתביעה זו, טרם בשלה העת לנהל הליך גישור בין הצדדים". אני תקווה, כי נוכח ההכרעה כאן, ישקול המשיב את עמדתו בשנית, וכי יעלה בידי הצדדים להגיע להסכמות במסגרת הליך גישור.

25. סיכומם של דברים: אציע לחברי כי נקבל את הערעור, במובן זה שיתאפשר למבקשים להגיש תביעה שכנגד לבית המשפט לענייני משפחה, וזאת מבלי להביע עמדה באשר לתחולתו של סעיף 4 לחוק ההתיישנות – נושא שבית המשפט לענייני משפחה יכריע בו כחכמתו, ככל שידרש לכך.

עוד אציע, בנסיבות העניין, לחייב את המשיב בהוצאות המבקשים, בסך של 5,000 ₪.

ש ו פ ט

השופט ד' מינץ:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופטת י' וילנר:

אני מסכימה.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט נ' סולברג.

ניתן היום, ה' בטבת התשפ"ג (29.12.2022).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט